

Pospíšil, Ivo

Literární Nitra: inspirace a zamyšlení

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2003, vol. 52, iss. X6, pp. 208-210

ISBN 80-210-3086-0

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103329>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

povijesti (dalekoj i bliskoj), kako bi se raščistile neke naslijedene mistifikacije i potaknulo zanimanje slavista za nova komparativna istraživanja hrvatskih

posebnosti, uvjetovanih mnogim povijesnim mijenama, ali i trajnom pripadnošću hrvatske kulture mediteranskoj i srednjoj Europi.

Dubravka Sesar

VÝROČÍ MARIE KOUTNÉ

V roce 2002 jsme si připomněli nedožitě sté narozeniny **PhDr. Marie Koutné** (16. 7. 1902–5. 9. 1979), jejíž práce zůstala (až na letmé zmínky, např. Jany Jelínkové) nedocenená. M. Koutná vystudovala slavistiku a germanistiku v Praze v letech 1922–1924, později svá studia dokončila v Bratislavě a Bělehradě. Jako učitelka působila v meziválečném období na Podkarpatské Rusi v Mukačevě, později v Břeclavi a Tišnově, po roce 1945 jako lektorka jazyků na brněnské univerzitě a nově založené JAMU. Od počátku 50. let 20. století přednášela starou rus-

kou a klasickou ruskou literaturu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (do 1963).

I když její odborné zájmy byly značně široké – od jazyka k literatuře, od slavistiky v širokém slova smyslu k rusistice, od literární vědy k metodice, přece podle mého soudu nezastupitelné a v daných časových a prostorových souvislostech výjimečné jsou její studie ze starší ruské literatury: práce o parodii (zůstala v rukopise) a zejména její stať o Antiochu Kantěmirovi a studii *K otázce vztahů mezi literaturou staroruskou a česko-cirkevněslovanskou* (obě 1958).

Ivo Pospíšil

O TVŮRČÍCH SPJATÝCH S OLOMOUCÍ

Podivuhodnost, že někteří tvůrci se zezpětí až před důchodem a zejména v něm, platí plně o olomouckém literárním teoretikovi a spisovateli, loňském vítálním sedmdesátníkovy **doc. PhDr. Františku Všetickovi, CSc.** (nar. 25. 4. 1932). Po své šedesátce vydal slušnou řádku odborných textů (Komenský básník, 1992, Stavba prózy, 1992, Jakub Arbes, 1993, Stavba básně, 1994, Stavba dramatu, 1996, Podoby prózy, 1997, Dílna bratří Čapků, 1999, Dílna M. Horníčka, 1999, Tektonika textu), dva biografické romány (Před branami Omegy, 1995, a Daleký dům, 2001) a knihu fejetonů Vnitřní vitráže (1996). A právě na tyto fejetony, které vypovídaly o tvůrcích literatury a literární vědy a z nichž některé věnoval svým pedagogům na Filozofické fakultě Univerzity Palackého, navazuje nejnovější Všetickýv opus – *Olomouc literární* (Votobia, Olomouc 2002, s podporou Úřadu města Olomouce), knihapřívodce o tvůrcích spjatých s Olomoucí a také o literárních památkách a objektech města.

Zasazení tvůrců do konkrétních míst a iden-

tifikace domů a institucí s nimi spjatých, to jsou autorsky i čtenářsky vděčné náměty. A je třeba přiznat, že Všetička se jich ujal s příslovečnou zaujatostí, střízlivostí a vědeckou důkladností. Téměř sedmdesát textů z oblasti literární topografie, často prokládaných úryvky veršů a fotografiemi autora, to jsou zastavení a zamyšlení nad působením a prací autorů, kteří se v Olomouci narodili, žili, působili či na delší nebo kratší dobu s ní byli spjatí, s časovým ohraničením na 19. a 20. století. Knížka někdy více, jindy méně historická, v případech osobností, s nimiž se autor znal či setkal, pak subjektivně zbarvená, nicméně psaná s širokým rozhledem a hlubokou znalostí věci a čtenářsky přitažlivá.

Domnívám se, byť jde o texty, které mohou být neustále doplňovány a rozšiřovány, jak se objeví nové, dosud neznámé materiály, že Všetičkova kniha splnila víc než na sto procent „očekávání žánru“. A že ji mohou Olomouci jiná města (snad kromě Prahy) pouze tiše závidět.

Ludvík Štěpán

LITERÁRNÍ NITRA: INSPIRACE A ZAMYŠLENÍ

Spolek slovenských spisovatelů – jedna, jak tuším, ze sedmi slovenských spisovateľských organizací – vytvořil dobrou tradici: vydávání série spisovateľských sborníků, které jsou výsledkem seminářů

pořádaných zpravidla jednou ročně a věnovaných vždy jedné osobnosti, která stojí blízko názorovému spektru spolku (různé modulace národního principu). Dosud vyšly svazky o Pavlu Straussovi (1992),

Ladislavu Ťažkém (1994), Milanu Ferkovi (1995), Vladimíru Mináčovi (1997), Andrejovi Chudobovi (1997), Milanu Rúfusovi (1997), Vincentu Šikulovi (1998), editorovi Andreji Červeňákovi (jako výbor z jeho slovakistických statí, 1998), Jánú Chryzostomovi Korcovi, nitranskému kardinálu a spisovateli (1999), Osvaldu Zahradníkovi (2000), Peteru Jarošovi (2000) a Jánú Tužinskému (2001).

Nyní se editor, nitranský rusista Andrej Červeňák, mimochodem nositel vysokého ruského řádu, který mu udělil prezident Putin, ujal editování *Almanachu Nitra* pokračujícího v tradici slavného almanachu Nitra z roku 1844, jenž tehdy sestavil Miloslav Jozef Hurban (zatím vyšel almanach za rok 2000, 2001 a nyní vychází 2002).

Národovecká orientace sborníku by mohla být bez připomínek přijata jako legitimní a seriózní v případě, že by se tu neobjevovala známá klišé, týkající se minulosti. O vyváženost se důsledně stará právě editor, univerzitní profesor Andrej Červeňák. Již v úvodním slově *Almanachu Nitra* za rok 2001 zcela jasně deklaruje své stanovisko jako syntetické: symboliku Nitrý vidí v postavách Atlantů z nitranského Pribinova náměstí; Nitrú také postihla úloha Atlanta, totiž držet klenbu slovenské kultury rozpinající se od západu k východu. I když se budeme kriticky stavět k některým koncepcím slovenské minulosti, které kdysi vyústily v proslulou brožuru o Velkoslovenské říši, nelze současně nevidět, že i náš český pohled je někdy značně deformovaný a pro Slovensko ponižující, přliší úhledně teleologicky poskládaný. Jozef Vladár ve studii *Nitrianská kultúra* ukazuje prehistorii teritoria od doby bronzové a kardinál Jozef Chryzostom Korec zase na původ křesťanství. Uvádí zde i legendární věci spojené s pobytem legií Marca Aurelia na tomto zemi (císař tu tvořil Hovory k sobě) i spekulaci o tom, že prvními křesťany tu byli křesťanští římsí legionáři, kteří modlitbami vyprosili déšť, jenž jim zachránil život (na jiném místě jiný autor beletrie to střízlivěji vysvětluje tak, že Marcus Aurelius za pomoci místního protoslovenského obyvatelstva dal zapálit ohně, ohřál tak vzduch a způsobil déšť). Kardinál a zároveň básník a prozaik píše o salcburských misích ještě před misí Konstantína a Metoděje a uvádí, že slovanský (bál bych se napsat, že slovenský) překlad Kréda a Otče náš byl prvním zachovaným „slovenským“ textem. Podle mého soudu to však nic nemění na faktu, že prvním spisovným jazykem Slovanů byla staroslovenština (nikoli staroslovenština), že Slováci nebyli tzv. nejstarším slovanským národem, protože jsou to „Slováci“, že jde o běžné obecné pojmenování (viz novgorodské „Slověny“).

A mluvit o národu a kodifikovaném jazyku v 9. století i dříve, jak se to někdy děje na Slovensku, na Ukrajině i jinde, pokládám za nepodložené. Naopak za pozitivní považuji výklad mise obou věrozvěstů jako autochtonní akci jednotného křesťanstva nerozlišujícího Pax Romana a Pax Orthodoxa. Nicméně osudy liturgické staroslovenštiny (církvní slovanštiny) na našem území demonstrují fakt, že rozštěpení už bylo na cestě dávno před schizmatem roku 1054. V tomto smyslu nutno ocenit studie Bohuslava Chropovského (Nitra v 8.-12. století) a zejména Laca Zrubce, který píše o svém nálezu ostatků sv. Cyrila-Konstantína, jejichž pravost potvrdil i Vatikán (odkud byly ostatky převezeny na Slovensko) – je to historie skoro detektivní a mimo Slovensko přece jen méně známá. Reálný náhled na dějiny má A. Červeňák v stati o slavjanofilství a západnictví. Překážku symbiózy slavofilství a západnictví vidí v zásadích politiky. K pozitivům sborníku patří také stař Alexandra Rutkaye o křížových výpravách a o tom, jak zasáhly Slovensko a o pověsti o Meluzině a jejich slovenských materiálních dokladech a úzkých stycích Uher a Francie.

V jistém smyslu slabinou sborníku je poezie (až na řídké výjimky), naopak takřka vynikající je próza, zejména Jána Tužinského, Mariána Škotky a Ľubomíra Foltána, půvabné jsou místní pověsti z pera Jozefa Melichera a především povídky Maríny Čeretkové-Gáillové Božie mlyny, kde se autorka představuje v své tradičně poloze autorky dívčího a ženského tématu v tom nejlepším slova smyslu (její dílo se bohužel na Slovensku nedoceňuje, u nás je v podstatě neznámé). Stati o jubilatech – literárním vědci Petru Libovi, čelné osobnosti tzv. Nitranské školy, a básníkovi a prozaikovi Lacovi Zrubcovi – přinášejí užitečnou faktografii a analýzu, ale i přemíru panegyriky, která je zbytečná a dílu škodí. Užitečné jsou recenze, neboť almanach je především aktuálním svědectvím.

Svazek za rok 2002 tuto orientaci almanachu potvrzuje: posilování národních kořenů, formování sil, které by pomohly uchovat slovenskou tradici tváří v tvář „velkému třesku“. Myslím, že se to autorům – až na výjimky – vcelku citlivě daří. Na počátku stojí anketa nesoucí se v podobném duchu, kam mimo jiné přispěl známý spisovatel Ladislav Ťažký a kardinál Ján Chryzostom Korec, sám spisovatel, a pochopitelně editor Andrej Červeňák. V pasáží o dávné minulosti jde v první řadě o archeologické výzkumy Nitranska a cyrilometodějskou tradici, dobrý je oddíl poezie, nabývající však místy až přliší nostalgického a staromilského rázu, lepší je próza, zejména texty L. Ťažkého a M. Čeretkové-

-Gallové, rubrika o jubilantce je nápaditá, stejně jako partie o kulturologii a glosy a recenze – otázka je, zdali se tyto drobnosti hodí do vázané ročenky, která by měla mít spíše trvalejší ráz, i když vztahující se k současné době nebo k ní alespoň směřující. Musím říci, že mi v almanaších Nitra nevdají ani tak národní orientace jako její přílišné a násilné, neorganické zdůrazňování; s pojmy jako Velkoslovenská říša mám pořád problémy...

Kdybychom se obezřetně vystříhali některých zmíněných rysů, dostali bychom sborníky, který jsou hodnotou samy o sobě, ale také inspirací: jak pokud jde o situaci národní literatury za hranicemi státu, tak

z hlediska širokého regionalismu. Zvláště v případě Brna, které po mnoha desetiletích poprvé nemá ani vlastní deník, by takové sborníky, které mají celonárodní přesah, potřebovalo jako soli. Jeden takový sborník, jeden kulturní, mezigenerační (nikoli úzce skupinový) literární, umělecký či kulturní časopis či deník hodný tradice české žurnalistiky je stokrát víc než zalýkáni se Moravou nebo megalomanskými evropskými sny: ty se mohou splnit jen tehdy, když budeme moci nabídnout něco původního, to, co je pro nás charakteristické, neboť Evropu zajímáme nejen v tom, co nás spojuje, ale hlavně v tom, v čem jsme nezastupitelní.

Ivo Pospíšil

NITRANSKÝ TÝM – TENTOKRÁT V ANGLISTICKO-AMERIKANISTICKÉ REŽII

Poetics of the Text. Department of English and American Studies, Faculty of Arts, University of Constantine the Philosopher in Nitra, Slovakia, International Literary Conference Proceedings (Nitra, 7–8 July 2002), Nitra 2002.

Spiritus agens řady nitranských aktivit Tibor Žilka uvádí tento sborník referátů z výše uvedené konference stručným přehledem aktivity tzv. Nitranského týmu a jeho pracoviště, ať již mělo jakékoli názvy. Základním jazykem tohoto sborníku – stejně jako několika předchozích – je angličtina; souvisí s úsilím pracoviště (Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie) ještě více se mezinárodně zviditelnit – s tím začal již kdysi Anton Popovič (1933–1984).

Žilka také zmiňuje celebrity tohoto metodologického seskupení: kromě jeho samého to byl na počátku především zakladatel František Míko a pak Ján Kopál, Anton Popovič a Pavol Plutko. První období do roku 1975 lze charakterizovat jako zaměření na strukturu literárního textu. Od r. 1968 se publikovaly sborníky O interpretácii umeleckého textu (nedávno vyšel 23. svazek). Pak se objevily další významné osobnosti jako Peter Zajac, Valér Mikula a Peter Liba, od roku 1989 práci týmu vede Lubomír Plesník. V letech 1994–97 byly do práce vtahováni členové katedry anglistiky a amerikanistiky – Daniela Petriková, Daniela Bačová, Silvia Pokrivčáková, Anton Pokrivčák, Edita Gromová a další. Východiskem byly dva sborníky vydané v angličtině – *Tracing Literary Postmodernism* (1998) a *Intertextuality in Postmodern Art* (1999).

Přítomný svazek nese všechny stopy Nitranské školy, ale přece jen je již jiný: kolem metodologického jádra se pohybuje plazma úvah, které s přisným

metodologickým rámcem, který byl v Nitře kdysi povinný, souvisí jen volně. Snad tu působila sama postmoderní hravost, ambivalence a znejistění. Zůstává tu však programová snaha o radikálnější změnu. Viditelná je například v příspěvku Istvána Vöröse A Farewell to Poetics. Nemyslím, že by tento diskurs byl ve všem hodný následování: „*The poetics of text is thus a set of earlier poetics. A set in which nobody tries to strike harmony between the inevitable contradictions [...] Inconsequence is one of the most scenic roundabout ways in literature [...] It must be so, as text itself is in the process of moving out of literature.*“ (s. 14) Podobně François-Xavier Gleyzon píše o tom, co už je známo (básnický moment); snad jen Zuzana Fabiánová zdařile spekuluje o literární postavě tím, že doplňuje známost Forsterovu klasifikaci „round“ a „flat“ o „rounded“ a „flattened“, ale nejsem si jist, zda je to plně funkční: vždyť E. M. Forster záměrně provokoval svým schematismem, takže opravovat ho ve smyslu nezbytných tranzitivních pásem je skoro zbytečné. Mnohem důležitější by bylo, co o literární postavě napsali v poslední době například Poláci a jiní Středoevropané.

Myslím, že střídlivější je v tom Opavan Libor Pavera, který přijímá internet i masmédiá, ale také se obává: „*Zdá se tak, že zatím stále ještě stojíme na křižovatce mezi originalitou a totální serialovostí, na hranici.*“ (s. 47) Zajímavá je Viera Marková s koncepcí poetického bytí a trialismu (artertext – text, echotext, génitext). Na multikulturalnosti založila svou inspirativní studii Darina Pallova pišící o východiscích a souvislostech vyučování literatuře.

Pak už následuje řada dílčích interpretací z pera Antona Pokrivčáka (Nathaniel Hawthorne's Alle-